

گذری بر زندگی ناصرالدین شاه قاجار

۲۵ دی ۱۳۹۳ ساعت ۱۷:۴۰

ناصرالدین شاه نخستین پادشاه ایران بعد از اسلام بود که به اروپا مسافرت کرد. وی نخستین بار در ۱۲۵۲ هجری شمسی و بعداً دوباره در ۱۲۵۷ و برای آخرین بار در ۱۲۶۸ (که در آن بازدید کامل از ناوگان جنگی بریتانیا کرد) به اروپا سفر کرد. وی در اولین سفر خود به بریتانیا به لقب شوالیه انجمن گارتر (بالاترین مقام سلحشوری بریتانیا) نائل آمد. وی اولین شاه ایران بود که این مقام را بدست آورد.

با مرگ میرزا یوسف خان مستوفی الممالک شاه صدر اعظمی را به میرزا علی اصغر امین السلطان سپرد. این مرد کوششی در راه اصلاحات نکرد و آنچه کرد در راه استواری جایگاه خویش و خشنودی شاه بود. وی ناصرالدین شاه را به سومین سفر اروپاییش برد. در زمان او انگلیسی‌ها امتیازات فراوانی را چون حق گشایش قمارخانه و لاتاری را از دربار ایران گرفتند. همچنین امتیاز خرید و فروش توتون و تنباکو و انفیه در درون و بیرون ایران به شرکتی انگلیسی به درازای ۵۰ سال و به شرط پرداخت سالیانه ۱۵ هزار لیره انگلیسی و یک چهارم سود خالص آن شرکت واگذار شد. این امتیاز در سفری که ذکرش رفت به انگلیسی‌ها داده شد ولی بر امتیازنامه آن در رجب ۱۳۰۸ دستینه نهاده شد. اگرچه در بازگشت به ایران شاه امتیاز لاتاری و قمارخانه را لغو نمود.

همچنین انحصار دخانیات ایران به دست شرکت رژی در ۱۳۰۸ (قمری) انجام پذیرفت. در این زمان مردم ایران که با کشورهای اروپایی کم کم آشنا می شدند و روزنامه ها و جراید فارسی زبانی که در بیرون از کشور چاپ می شد به دستشان می رسید و بر آگاهی ایشان می افزود به مخالفت با قراردادی که پیشتر از آن سخن گفتیم پرداختند و در این میان روحانیت شیعه نیز با این قرارداد به مخالفت پرداختند و کوشش های امین السلطان برای تطمیع ایشان به جایی نکشید. در تهران میرزا حسن آشتیانی و در عتبات میرزا محمد حسن شیرازی رهبری این اعتراض را داشته و فتوای تحریم دخانیات را دادند و خواستار لغو آن قرارداد شدند. سرانجام شاه و صدر اعظم کوتاه آمدند و در ۱۶ جمادی الاول ۱۳۰۹ آن امتیازنامه را لغو نمودند.

رخداد رژی سبب این شد که مردم بفهمند که با پافشاری می توانند حق خود را از دولت دریافت دارند و این پیشگام رویدادهای زمان مظفردالدین شاه قاجار گردید. ولی این رویداد باز منفی ای هم برای ایرانیان داشت و آن اینکه دولت ناچار شد برای پرداخت خسارت به شرکت انگلیسی دخانیات مبلغ ۵۰۰ هزار لیره از بانک شاهی قرض کرده و بدان شرکت بپردازد، این نخستین وامی بود

که ایران از کشوری بیگانه می‌گرفت و پس از آن بود که گرفتن وام‌ها از روسیه و انگلستان آغاز شده و بر فشار اقتصادی از یکسو و رخنه‌روز افزون این دو کشور در امور درونی ایران افزود.

در سال‌های پایانی پادشاهی ناصرالدین شاه فساد و رشوه‌خواری در کشور رو به افزایش گذاشته بود. امین‌السلطان نیز فردی چیره بر شاه و نیرومند در کشور بود و اجازه اصلاحات به کسی نمی‌داد. گرداندن کشور در زمان او بر عهده شورایی بود که سرشناس‌ترین اعضای آن خود او، کامران میرزا پسر شاه، نایب‌السلطنه و حکمران تهران؛ و میرزا علیخان امین‌الدوله وزیر رسائل و اوقاف بودند. در میان اینان امین‌الدوله مردی اصلاح‌طلب و کاردان بود، ولی نیرویی نداشت و هم‌آورد امین‌السلطان شمرده می‌شد و سرانجام هم چند ماه پیش از کشته‌شدن شاه در ۱۳۱۳ (قمری) امین‌السلطان وی را به پیشکاری آذربایجان به تبریز فرستاد تا او را از پایتخت دور نگاه‌دارد.

در این زمان و با توجه به فساد کامران میرزا و امین‌السلطان و نیز پیروزی در رویداد رژی بر ناخرسندی توده از دستگاه فرمانروایی افزوده می‌شد. در این میان چهره‌هایی نیز در درون و بیرون کشور به برانگیختن مردمان می‌کوشیدند و از آن جرگه خود امین‌الدوله، شیخ هادی نجم‌آبادی، سید جمال‌الدین اسدآبادی، و نیز میرزا ملکم خان بودند. میرزا ملکم در لندن به نشر روزنامه قانون پرداخت و خواهان برپایی حکومت قانون و دگرگونی وضعیت در ایران شد و از ستم‌های فرمانروایی خودکامه قاجار داد سخن داد. از آنجا که سخنانش رنگ عامیانه داشت در مردم ایران اثر بسزایی نمود.

برپایی مجلس شورای دولتی و کوشش برای نگارش قانون

ناصرالدین شاه فرمان داده بود که شورایی از وزیران و چهره‌هایی کشوری فراهم شود و بر حل مشکلات ایران بپردازند. اعضای این شورا کسانی چون امین‌الملک، علاءالدوله و ناصرالملک بودند. ولی این شورا در عمل کاری از پیش نبردند زیرا می‌دانستند که گره مشکلات در دست کسانی چون فرزندان شاه است و کوشش برای حل این مشکلات به دشمنی با ایشان می‌انجامد.

ناصرالدین شاه همچنین به ابوالقاسم خان ناصرالممالک دستور داد تا به ترجمه و نگارش قانون بپردازد، ولی با اعتراضی که بر نوشتن قانون نو که به منزله دشمنی بر قانون شرع اسلام بود و نیز بهانه پیروی ناصرالممالک از میرزا ملکم خان این کار نیز به پایان نرسید.

سفرهای اروپایی

ناصرالدین شاه نخستین پادشاه ایران بعد از اسلام بود که به اروپا مسافرت کرد. وی نخستین بار در ۱۲۵۲ هجری شمسی و بعداً دوباره در ۱۲۵۷ و برای آخرین بار در ۱۲۶۸ (که در آن بازدید کامل از ناوگان جنگی بریتانیا کرد) به اروپا سفر کرد. وی در اولین سفر خود به بریتانیا به لقب شوالیه انجمن گارتر (بالاترین مقام سلحشوری بریتانیا) نائل آمد. وی اولین شاه ایران بود که این

آوردن دوربین عکاسی به ایران از جمله کارهای او است. وی خود نیز به کار عکاسی علاقمند بوده است. او سیستم پستی نوین، حمل و نقل قطار، و انتشار روزنامه را با خود به ایران آورد. بانک شاهنشاهی ایران در پی سفرهای اروپایی وی تأسیس شد.

ماجرای تنباکو

وی در سال ۱۲۶۹ (۱۳۰۹ قمری) طی قراردادی مالکیت صنعت تنباکو را به جرالد تالبوت انگلیسی واگذار کرد. اما بعدها با صادر شدن فتوای میرزا محمد حسن شیرازی و میرزا حسن آشتیانی که کاشت و تجارت و مصرف تنباکو را ممنوع کرده بود مجبور به لغو آن گردید. این فتوا حتی اثراتی بر زندگی شخصی وی نیز داشت تا جایی که همسران وی او را از مصرف تنباکو باز داشتند. شاه هنگامی ناچار به لغو این حکم شد که میرزا حسن آشتیانی در برابر یکی از دو راهی که شاه پیش پای او گذاشته بود - یعنی یا کشیدن قلیان در جلو چشم همه و یا ترک ایران - دومی را پذیرفت. پس مردم تهران به شور درآمده به دنبال او راهی شدند. هنگامی که کارگذاران شاه کوشیدند تا او را به زور وادار به کشیدن قلیان کنند سید محمد رضا طباطبایی خشمگین شده و به شاه و نایب‌السلطنه دشنام داده بود. این رویداد مردمان را به هیجان آورد و ایشان به گرد ارگ شاه ریختند. درگیری پیش آمد و چند تنی کشته شدند. هنگامی که زنان شاه نیز پریشان شدند شاه سرانجام تسلیم شد و نشست میان روحانیان معترض و دولتیان برگزار شد که نتیجه آن لغو امتیاز بود. البته برای پرداخت جریمه این لغو امتیاز ایران ناچار شد از انگلیسی‌ها وام بگیرد که این نخستین وامی بود که ایران از یک کشور بیگانه می‌گرفت.

وی در تلاشی دیگر برای دادن امتیازاتی به اروپاییان مالکیت گمرک ایران را به پاول جولیس روتترز (بنیان گزار خبرگزاری روتترز) واگذار کرد.

میرزا رضا کرمانی پیش از اعدام

در آستانه مراسم پنجاهمین سال تاجگذاری در سال ۱۲۷۵ هجری خورشیدی (۱۷ ذی القعدة ۱۳۱۳ هجری قمری) به دست میرزا رضای کرمانی یکی از پیروان سید جمال الدین اسدآبادی و به تحریک او [۱] در حرم شاه عبدالعظیم در شهر ری ترور شد. او در هنگام ترور پنجاهمین سالگرد سلطنت خویش را جشن می گرفت. وی در زیارتگاه شاه عبدالعظیم در شهر ری در نزدیکی تهران دفن است. سنگ قبر یک پارچه مرمری وی که تمثال کامل وی بر آن حکاکی شده هم اکنون در موزه کاخ گلستان در تهران نگهداری می شود و به یکی از شاهکارهای کنده کاری دوره قاجار معروف است.

گفته می شود ریوولور استفاده شده برای ترور وی بسیار کهنه و فرسوده بوده است. به همین دلیل شاید اگر وی پالتوی ضخیم تر پوشیده بود یا از فاصله ای دورتر به وی شلیک شده بود او از این سو قصد جان سالم به در می برد. گفته شده است که آخرین کلمات

وی اینها بوده‌اند:

» من بر شما جور دیگری حکومت خواهیم کرد اگر زنده بمانم

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۵۲۰۳/گذریه-ناصرالدین-زندگی-قاجار-شاه-ناصرالدین-زندگی-گذریه>